

УДК 336.777; 347.457

CEFI: S 130, S 144

DOI: 10.51204/Anali_PFBU_24205A

Др Светислав ЈАНКОВИЋ*

БЛАНКО МЕНИЦА КАО СРЕДСТВО ОБЕЗБЕЂЕЊА ПОТРОШАЧКОГ КРЕДИТА

У раду се разматра смисао употребе бланко менице као средства обезбеђења потрошачког кредита, а истовремено се сумња у њену сврху као средства обезбеђења таквог кредита. Полазна хипотеза је обесмишљеност бланко менице као средства обезбеђења, при чему се указује да се она састоји у томе што је исто лице дужник по два основа – меници и уговору о кредиту. Штавише, то исто лице је, суштински, јемац самоме себи тако што потписом на бланко меници јемчи за свој дуг из уговора о потрошачком кредиту.

Таква поставка делује таутолошки, с обзиром на то да једно лице по два правна основа а истом имовином јемчи за своје испуњење обавезе у основном послу. У томе се, управо, састоји бесмисао употребе бланко менице као средства обезбеђења. Да би, као таква, збиља представљала средство обезбеђења, нужно је да се уз потпис корисника кредита на њој појаве и потписи авалиста. У супротном, таква меница није средство обезбеђења.

Кључне речи: *Бланко меница. – Потрошачки кредит. – Апстрактност. – Алеаторност.*

---

* Ванредни професор Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија, jankovic@ius.bg.ac.rs.

1. УОЧАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Имајући у виду пословну праксу банака да од корисника кредита као средство обезбеђења потрошачког кредита без изузетка захтевају потписану бланко меницу, чини се неопходним критички размотрити такву појаву, њену оправданост, тачније корисност, и правну важност. Треба анализирати употребљивост такве менице за пословну банку, али и ризичност потписа корисника кредита на исправи која би у будућности могла да фигурира као меница. Основну хипотезу рада, управо, чини правни бесмисао употребе бланко менице као средства обезбеђења, а бесмисао се уочава не само на страни банке као корисника таквог обезбеђења већ и на страни примаоца кредита као даваоца обезбеђења.

Посматрано из угла банке као давоца кредита и примаоца средства обезбеђења у виду потписане бланко менице, правни бесмисао се састоји у томе што суштински као поверилачка страна не стиче ни у чему бољи положај. Смисао бланко менице је у томе да се попуни у складу са овлашћењем (уговором) о попуни ако се посао који обезбеђује не испуни на очекиван начин. То у случају потрошачког кредита значи да је банка овлашћена да попуни бланко меницу са осталим битним састојцима и износом који одговара невраћеном дугу из таквог кредита. Међутим, банка тиме не побољшава свој положај јер је према клијенту у скоро истом правном положају као и када нема меницу. Између њих (конкретног клијента и банке) не дејствује менична апстрактност и сви приговори које је клијент могао да упути банци по основу уговора о кредиту опстају и као менични приговори ако би банка попунила меницу у складу са тим уговором (о кредиту). Ако је банка не би попунила у складу са тим уговором, онда би клијент стекао додатни приговор непопуне бланко менице у складу са овлашћењем за попуњу и уједно указао на банчину несавесност (В. Јовановић 1958, 342). Дакле, ако клијент нема новчаних средстава да врати кредит који му је дат, положај банке је практично исти и постојање (непостојање) менице као средства обезбеђења не утиче на његово побољшање. Она према клијенту не би могла да се намири јер он новца нема. Додуше, чињеница је да јој претходно попуњена бланко меница, као веродостојна исправа, омогућава употребу скраћеног извршног поступка, али се тиме у стварности положај банке не побољшава ако клијент нема новчаних средстава на банкарским рачунима (Николић 2020, 281 и даље). Употребом такве попуњене менице у скраћеном извршном поступку банка стиче само додатно процедурално право на промптност, брзину принудног остварења свог права, али ако клијент нема новчаних средстава на текућем (динарском или девизном) рачуну, такво

додатно право се чини бесмисленим јер је неупотребљиво. Тачније, не постоји објект, новчана маса спрам које би се остварило, а сама меница не доноси нову вредност као средство обезбеђења ако нема имовине на коју би се она могла ослонити, реферисати у извршењу, односно у остварењу меничног, поверилачког права.

С друге стране, положај кредитног дужника који враћање кредита обезбеђује потписаном (бланко) меницом може се значајно погоршати злоупотребом такве хартије од вредности у настајању. Потписивање меничног обрасца без осталих битних меничних састојака и саме суме на том обрасцу води потписника у неизвесност и неодређеност. Он је, наимае, у ситуацији да чека начин и време даље употребе таквог обрасца (који је он потписао), а које зависи у меничном смислу само од имаоца, тачније држаоца таквог обрасца, а не и од потписника. Иако је смисао бланко менице да буде попуњена у складу са овлашћењем које потписник даје њеном држаоцу, такав држалац, ипак, може да одступи од таквог овлашћења прекорачивши га или се уопште не осврћући на њега и да попуни меницу према нахођењу (Allcock 1982, 21). Наравно, таквој меници би њен потписник могао да приговори, али само ако би њен држалац био његов непосредни поверилац (банка као уговорна страна из уговора о кредиту) или неко друго несавесно лице које је знало за такво одступање од овлашћења за попуњу. У супротном ће потписник меничног обрасца, односно бланко менице морати да трпи такво погрешно попуњавање (најпре меничне своте) у садејству са савесношћу другог стицаоца менице.

Како би се хипотеза о бесмислу или чак непотребности коришћења такве бланко менице као средства обезбеђења кредита потврдила или оповргла, неопходно је функционално размотрити уговор о потрошачком кредиту и бланко меницу, њихове правне режиме и могућности злоупотребе. Након такве анализе, моћи ће да се изведе закључак о смислу и потреби такве менице у настајању као подршци и обезбеђењу основног посла потрошачког кредита.

2. ПОЈАМ И ПРАВНО ОДРЕЂЕЊЕ ПОТРОШАЧКОГ КРЕДИТА

2.1. Појам

Уговор о потрошачком кредиту представља посебну врсту, варијанту класичног уговора о кредиту, имајући у виду, пре свега, својства уговорних страна и поједине друге састојке таквог уговора (Brown 2019, 155–157). Тако, уговор о потрошачком кредиту се закључује између

професионалног трговца, с једне стране (банке или платне институције), и физичког лица које има својство потрошача, с друге стране.¹ Основна сврха потрошачког кредита је повећање куповне моћи корисника кредита (Васиљевић 2012, 362).

Од других одлика које потрошачки кредит чине посебном врстом у односу на класични кредит, издвајају се рок, врсте обезбеђења и сам износ.² Тако, правилност је да потрошачки кредит не буде предмет уговора у коме је рок враћања дуга дужи од пет година. То, дакле, упућује на својеврсну краткорочност потрошачког кредита (ако се има у виду средњорочност и дугорочност стамбених, хипотекарних и инвестиционих кредита).

---

¹ *Објашњење*: Сама чињеница да се уговор о потрошачком кредиту закључује између неравноправних страна указује на потребу правне заштите стране која је слабија. У случају таквог кредита, страна је слабија по два основа – прво, као физичко лице, непрофесионалац, нетрговац, а друго, као лице које, спрам банке, као даваоца кредита, нема иста знања о банкарској делатности. Могуће је разликовати две врсте корисника кредита – потрошача. Прво, оне који су у стању колико-толико да заштите своја права – тзв. просечни потрошачи, и друге који то нису – тзв. рањиви потрошачи (Brown 2019, 122). Историјски, до половине 20. века, корисници банкарских услуга су у већем обиму били привредници, професионални трговци, а мање обични грађани. У савременом распореду односа, скоро 90 процената одраслог становништва има неки облик односа са банком (услужни, кредитни или депозитни). Због тога се створила удаљеност у знањима и економском положају између банке и корисника услуга и потреба за заштитом слабије уговорне стране (Elinger, Lomnicka, Hare 2011, 115). Отуда, у српском праву постоји посебан пропис, Закон о заштити корисника финансијских услуга, али и у Европској унији низ директива које су посвећене потрошачком кредиту, односно заштити корисника таквог кредита као слабије уговорне стране. Упор. Закон о заштити корисника финансијских услуга, *Сл. гласник РС* 35/2011 и 139/2014 и Директива ЕУ 87/102 (*Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit*), Директива ЕУ 2008/48 (*Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC*) и Директива ЕУ 2023/2225 (*Directive (EU) 2023/2225 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 on credit agreements for consumers and repealing Directive 2008/48/EC*).

² Директивом ЕУ 2023/2225, којом је на нивоу Европске уније уређен потрошачки кредит, предвиђено је да се неће применити на кредите који имају, у основи, одлике потрошачког, али чији износ премашује 100 хиљада евра. Изузетно, износ потрошачког кредита може да буде већи од 100 хиљада евра ако је узет наменски за обнову домаћинства (куће, стана), а да при томе није обезбеђен стварним правом (хипотеком) на том домаћинству које је предмет обнове. Вид. Директива ЕУ 2023/2225, чл. 2, ст. 2, тач. с; чл. 2, ст. 3.

С друге стране, у погледу средстава обезбеђења, потрошачки кредит одликују посебно прилагођена средства обезбеђења попут јемства (у колоквијалном дискурсу чувени „жиранти“), административне забране и менице (најчешће бланко са трасираним или сопственим меничним изразом).³ То значи да се у уговору о потрошачком кредиту не употребљавају, по правилу, стварна средства обезбеђења (попут хипотеке или ручне залог), иако такву могућност не би требало искључити нарочито када је у питању регистрована залога на покретним стварима.⁴ Најзад, осигурање (кредита) као врста обезбеђења појављује се неретко и истовремено са бланко меницом када давалац кредита процени да постоји повећан ризик невраћања потрошачког кредита (најчешће је то случај са старијим генерацијама потрошача попут пензионера или другим потрошачима за које банка процени да бланко меница као средство обезбеђења није довољна).

2.2. Правно одређење

Уговор о потрошачком кредиту се закључује, како је већ поменуто, између трговца, с једне стране, и физичког лица – нетрговца, којем је новчани износ кредита потребан због задовољења неких својих, речју,

³ Једна од ретких држава у свету која изричито искључује употребу менице као средства обезбеђења потрошачког кредита је Федерација Босне и Херцеговине (Петрић 2006, 109). Могуће је да је до таквог радикалнијег решења законодавац Федерације БиХ дошао услед угледања на законодавца Европске уније који је у једном тренутку уређивао могућност да меница буде средство обезбеђења потрошачког кредита. У доцнијим верзијама прописа којима се уређује потрошачки кредит уклоњена је норма која се односи на меницу, чиме је створена својеврсна недоумица да ли је такво средство обезбеђења могуће (иако није уређено више) или је потпуно искључена његова употреба (попут забране у БиХ). Упор. Директива ЕУ 87/102, чл. 10 и Директива ЕУ 2008/48 лк. 5, ст. 1, тач (п) и Директива ЕУ 2023/2225, чл. 21, ст. 1, тач. (о) и Закон о заштити потрошача у Босни и Херцеговини, *Сл. гласник БиХ* 25/2006 и 88/015, чл. 62, ст. 2. С друге стране, у Републици Србији је могућност употребе менице као средства обезбеђења потрошачког кредита изричито могућа на основу Закона о заштити корисника финансијских услуга, *Сл. гласник РС* 35/2011 и 139/2014, чл. 17, ст. 8.

⁴ О различитим средствима обезбеђења, а нарочито о јемству, залози и хипотеци, постоји разноврсна правна књижевност (Хибер, Живковић 2015, 138 и даље, 225 и даље и 275 и даље; Cranston, Avgouleas, van Zwieten, Hare, van Sante 2017, 544 и даље).

потрошачких потреба које се не свде на профитабилност.⁵ Основна чинидба банке се састоји у стављању на располагање одређене суме новца (непосредном предајом суме новца или омогућавањем њеног коришћења путем текућег рачуна), док се основна чинидба корисника кредита састоји у враћању суме новца која му је претходно дата и плаћању накнаде, цене за њено коришћење у виду камате. Уговор о потрошачком кредиту представља формалан, двостранообавезујући, именовани посао, са средњорочним трајањем испуњења чинидаба, комутативан и теретан.⁶ У погледу правне природе, у основи је уговор о зајму са посебношћу у виду врсте предмета и субјекта даваоца. Тако се као предмет појављује само новац (дакле, не и друге телесне, покретне заменљиве ствари), а као давалац банка или други, посебан субјект који је за такве послове овлашћен од централне банке (Јовановић, Радовић, Радовић 2021а, 466).

2.3. Обезбеђење потрошачког кредита

Како је већ уочено, правилност је да уговор о потрошачком кредиту није обезбеђен стварноправним средствима обезбеђења попут хипотеке или било ког другог облика залогe, укључујући и ручну. Потрошачком кредиту су својствена лична средства обезбеђења попут јемства или авалиране менице, а у савременом банкарском пословању преовлађује употреба бланко меница и административне забране као средства обезбеђења (Јанковец 1999, 609–610).⁷

⁵ У питању је, дакле, посебна врста наменског ванпривредног кредита која је намењена искључиво физичким лицима (Јанковец 1999, 609). С друге стране, позитивно српско законодавство корисником таквог кредита одређује не само класично физичко лице без привредне делатности већ и физичко лице које је предузетник или пољопривредник (Јовановић, Радовић, Радовић 2021а, 467).

⁶ Посебно важна особина таквог потрошачког кредита јесте да се закључује техником уговора по приступу. То има последицу на сужавање простора за изражавање корисникове воље те њено свођење на пристанак или одустајак (енг. *take it or leave it*). Основна учења о уговорима по приступу у српској правној књижевности пружио је професор Борислав Т. Благојевић (Благојевић 2013, 39 и даље).

⁷ *Напомена:* У раду се обрађује меница као традиционално средство обезбеђења, односно посматра се као средство које доприноси повећању вероватноће намирења основног, обезбеђеног потраживања. Насупрот средствима обезбеђења постоје средства учвршћења облигација, која имају циљ

Јемство је једнострана формализована изјава трећег лица којом се обавезује да ће вратити пуноважни дуг главног дужника.⁸ Зависно од тога да ли је супсидијарно (какво се претпоставља у грађанскоправним односима) или солидарно (какво се претпоставља у трговинскоправним пословима), јемац се обавезује да ће испунити обавезу главног дужника ако је он претходно не изврши или чак једновремено са њим (у случају солидарног јемства).

Авалирана меница као средство обезбеђења је (најчешће сопствена) меница коју је издао корисник кредита, а за испуњење меничне обавезе је, на самој меници (најчешће на њеном лицу), јемчило неко треће лице – менични авалиста. Авалирана меница је, дакле, средство обезбеђење кредита у коме је корисник кредита већ претходно издао меницу у корист банке, а испуњење меничне обавезе је потврдило, гарантовало, јемчило неко треће лице (треће у погледу основног посла потрошачког кредита између банке и корисника), поставши менични авалиста.⁹

да „помогну повериоцу у случају неуредности или недисциплине дужника“ у испуњавању облигације, али не и да повећају вероватноћу њеног намирења (Хибер, Живковић 2015, 17–18).

⁸ Опширније о јемству као средству личног обезбеђења писали су професори Правног факултета у Београду (Хибер, Живковић 2015, 275 и даље).

⁹ Положај меничног авалисте у таквом распореду односа је, чини се, истоветан положају меничног издаваоца, корисника кредита, имајући у виду пре свега меничне приговоре које може да истиче према меничном повериоцу (Јанковец 1999, 700). То делује и логично јер се тиме давалац кредита обезбеђује обавезом још једног лица, авалисте, са додатним процедуралним предностима које меница као веродостојна исправа има, али не добија више права него што има према лицу за које се авалира (хонорату у меничној терминологији). Вид. Закон о меници – ЗМ, *Сл. лист ФНРЈ* 104/46, *Сл. лист СФРЈ* 16/65, 54/70, 57/89, *Сл. лист СРЈ* 46/96, *Сл. лист СЦГ – Уставна повеља* 1/2003, чл. 31, ст. 1. С друге стране, постоји супротно тумачење да авалиста, иако, начелно, има истоветан положај као хонорат, ипак нема право да истиче приговоре које би могао да истиче хонорат (Јовановић, Радовић, Радовић 2021а, 643). Ако би се на основу таквог тумачења применила установа авала као јемства потрошачком кредиту, онда би кредитор имао бољи положај јер би у случају невраћања кредита могао да има самостално, апстрактно и пуно менично право према авалисти. При томе, остваривање кредиторског меничног права не би било угрожено приговорима које, по меници, према њему има корисник кредита (представљен као издавалац у меници). Чини се да се тиме, у контексту потрошачког кредита, ствара додатна неправно-правност и побољшава положај даваоца кредита јер му се, у садржинском, материјалноправном смислу, даје додатак на право које има према кориснику кредита представљеном у меници као издаваоцу. Додатак кредиторском праву се састоји у томе што по квалитету добија више постојањем таквог авалисте у односу на положај корисника кредита. Конкретно и упрошћено, ако је корисник кредита у износу од 1 милион динара, као издавалац менице вратио, на пример, 700 хиљада динара, онда би он као издавалац могао да

Административна забрана је својеврсна техника умањења зараде коју послодавац чини запосленом са његовим пристанком. То је, наиме, анахрона установа и реликт времена друштвене својине и државних предузећа у којима су таква предузећа представљала продужену руку државе у организацији друштвених односа (Uzelac, Zeljko 2022, 56–57). Запослени који би закључио уговор о кредиту са банком као средство обезбеђења би пружао административну забрану, односно својеврсни додатни уговор између њега и послодавца на основу кога се послодавцу даје право да умањи део зараде у висини месечне рате кредита. Послодавац се, истовремено, обавезује да ће то учинити сваког месеца и тако омогућити кредитору да намири своје месечно потраживање. Важно је уочити да таква послодавчева обавеза (обећање банци) не представља јемство нити гаранцију (попут оне коју дају банке) као вид једностране изјаве воље послодавца учињене према и у корист банке већ само једну техничку радњу умањења месечне зараде запосленом који је у том распореду односа још и корисник кредита. На тај начин, послодавац не може да буде, у крајњем исходу, одговоран према банци ако није успела у конкретном месецу да намири своје месечно потраживање по кредиту јер су према запосленом постојала нека приоритетнија потраживања (обавеза по основу законског издржавања, на пример).¹⁰ Дакле, административном забраном као техником обезбеђења потрошачког кредита запослени се онемогућава да располаже делом зараде која је у висини месечне рате кредита. Из перспективе банке, као даваоца кредита, она представља само средство којим се омогућава да се банка намири на том обустављеном делу зараде. Послодавац се, дакле, не обавезује да ће банци као кредитору запосленог исплатити износ месечне рате кредита већ само да ће у ту сврху умањити износ месечне зараде свом запосленом и тако, посредно, омогућити кредитору да оствари своје месечно потраживање.¹¹

истакне меничном повериоцу свој лични приговор да је исплатио 700 хиљада и да дугује само 300 хиљада динара. Ако би у меници био уписан износ од 1 милион динара, онда авалиста, према таквом, за кредитора повољнијем тумачењу, не би могао да истакне приговор који би могао његов хонорат (корисник кредита, а издавалац менице) да је већ враћено 700 хиљада кредитне суме. На тај начин би се менични авал учинио неоправдано самосталним (неакцесорним) обликом јемства. Врховни касациони суд, Рев. 1367/2021 од 24. новембра 2022.

¹⁰ Закон о извршењу и обезбеђењу – ЗИО, *Сл. гласник* 106/2016, 113/2017, 54/2019, 9/2020, 10/2023, чл. 297.

¹¹ Административна забрана може да се учини унеколико сличном са сертификираним чеком јер у оба случаја долази до „блокирања“, резервисања, чувања средстава дужника на банкарском текућем рачуну у сврху плаћања дуга. Међутим, разлика је у томе што се код сертификираниог чак приликом

Најзад, као средство обезбеђења потрошачког кредита користи се и сама бланко меница. За разлику од јемства и меничног авала у коме се трећа лица појављују као лични „гаранти“ враћања кредита, бланко меница, слично као и административна забрана, не уводи трећа лица као додатне „гаранте“ испуњења обавезе већ банка пред собом има истог, једног, дужника који се, у случају бланко менице, прецедурално чини поузданијим дужником због менице као веродостојне исправе.

3. БЛАНКО МЕНИЦА КАО СРЕДСТВО ОБЕЗБЕЂЕЊА ПОТРОШАЧКОГ КРЕДИТА

3.1. Појам

Бланко меница (нем. *Blanko Wechsel*) представља хартију од вредности у настајању јер у тренутку њеног издавања нису попуњени сви битни састојци, али постоји садржина основног посла из које се може са извесношћу закључити како ће бити одређени и попуњени састојци који недостају (Assies 2002, 52).¹² Израз издавање бланко менице треба

поступка „блокирања“ клијентовог новца на рачуну банка једнострано обавезује чековном повериоцу да ће та блокирана средства сачувати до тренутка подношења чека на исплату. Разлика је, дакле, у томе што се код сертификованог чека банка која блокира клијентова средства са циљем наплате чека, заправо, једнострано обавезује по чеку, као чековни дужник. Супротно, у случају административне забране, послодавац који „блокира“ део зараде запосленог чини то само технички, не и правно, јер се не обавезује банци, као повериоцу запосленог, да ће му ту месечну рату кредита и исплатити. Више о сертификованом чеку су писали професори Правног факултета у Београду (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 226; М. Радовић 2016, 183–185; Јанковић 2018, 59).

¹² Чини се да је најтачније правно одређење бланко менице пружила М. Радовић указавши да је реч о приватној исправи са речју меница на себи, у коју нису унети битни менични састојци већ постоји само потпис и намера меничног обавезивања лица које је сачињава (Јовановић, В. Радовић, М. Радовић 2021а, 659). Због тога се може закључити да бланко меница није меница већ само исправа, хартија од вредности у настајању, у коју ће, евентуално, бити уписани менични састојци у складу са намером њеног издаваоца. У том смислу, чини се да је исправно одредити такву исправу само терминолошки као меницу јер она то у том одређењу, без битних састојака, није меница већ само могућност да то и постане. Таква исправа представља само потврду њеног потписника да жели да се обавезе менично, али не и готову, потпуну меницу (Јасоби 1956, 477–478). Тек попуном битних састојака таква исправа „достигне“ квалитет да буде одређена меницом, а сама попуна се врши у складу са уговором о попуни, односно основним послом који је претеча таквој исправи. Међутим, чини се да је правилније одредити да се попуна недостајућих битних

тумачити у контексту начина њене употребе (Büdiger 1934, 181). У том смислу, издавање се своди на предају потписаног празног меничног обрасца са намером обезбеђења испуњења обавезе из основног посла и уједно овлашћивање на попуно таквог обрасца са састојцима који су у складу са тим послом.¹³ Предајом таквог потписаног обрасца се, из меничноправног угла посматрано, изричито, намерно пропушта унос битних састојака у меницу, док се њен ималац прећутно овлашћује да је складно предменичном договору попуни ако за то буде било потребе (Јанковец 1999, 694). Конкретно, банка има то право у случају када корисник не врати кредит.

Бланко меница, као институт, није потпуно законски уређена већ је настала из потребе пословне праксе. Једино правило које се на њу односи и отуда јој даје, уопште, појмовну могућност да као таква постоји односи се на накнадну попуно битних састојака који нису били присутни на обрасцу приликом издавања. Правилу о накнадној попуни такве бланко менице тежи се складу са апстрактношћу и самосталношћу у меници на начин да ће претходно непопуњена меница имати правну важност када се доцније попуни, па чак и ако су битни састојци попуњени супротно овлашћењу на попуно (Јанковец 1993, 640–642). Једино ако су такви састојци попуњени несавесно, односно када је ималац знао да су састојци унети у образац супротно или другачије од овлашћења, односно основног посла, моћи ће да се истакне приговор да тако попуњена не може да има правно дејство.¹⁴

састојака врши у складу са намером потписника исправе, а не у складу са уговором који представља само правни облик за изражавање потписникове намере и уједно давања овлашћења другој страни да попуно учини према потписниковој намери (али, уједно и у попуниоачевом интересу). Основ такве тврдње се налази у томе да је менична обавеза у основи увек једнострана изјава воље, а не и уговор (Васиљевић 2012, 471).

¹³ Бланко меница као појмовна одредница настала је као последица примене теорије пропуштања (теорија омисије), а наспрот теорији јединствене попуне (лат. *unitu actu*) према којој су у тренутку издавања морали да буду попуњени сви битни менични састојци, па чак и једним рукописом и мастилом (Јанковец 1999, 694).

¹⁴ *Анализа прописа*: правило које на крњи, оскудан начин уређује бланко меницу установљено је још у Женевском једнообразном меничном закону из 1930. године, а преузела су га дословно национална законодавства која припадају женевском меничном кругу, међу њима и Србија и Немачка. Интересантно је да су законописци држава потписница Женевске меничне конвенције дословно преписали и превели то правило, не желећи да га прилагоде свом правном систему или евентуално учине јаснијим и лакшим за примену. Тако, израз у српском Закону о меници „...осим ако ју је стекао зломислено или је при стицању менице поступио са великом немарношћу“ указује на ускраћивање (негацију) права која би ималац тако неваљано попуњене менице иначе имао

3.2. Функционисање бланко менице

Бланко меница има распрострањену примену као средство обезбеђења потрошачког кредита на начин да корисник кредита потписује менични образац и предаје га банци, а банка има право да попуни тај образац у складу са уговором о кредиту ако корисник не врати кредит на уговорени начин. То значи да је банка као давалац кредита овлашћена не само да попуни битне састојке већ и да у меницу унесе и своту која одговара невраћеном износу потрошачког кредита. Такво овлашћење банка је прећутно стекла кроз потписану исправу са назнаком менице која јој је предата, а у којој је пропуштен унос осталих битних меничних састојака. Садржина овлашћења је одређена према основном послу, тачније према чинидби потписника меничног обрасца из уговора о потрошачком кредиту.

Тако, бланко меница ће бити попуњена ако корисник кредита и уједно потписник такве менице не врати кредит о доспелости или макар неки део своје уговорне обавезе. Тада ће банка попунити бланко меницу састојцима који свој извор имају уговор о кредиту и сумом новца која у свом износу одговара невраћеном делу кредита и евентуално припадајућих камата. У супротном, ако би потписник меничног обрасца вратио кредит, онда би банци престало да важи овлашћење на попуњу такве исправе (тачније, допуну раније започетог уноса меничних састојака) и створила би се обавеза враћања таквог, потписаног обрасца.

Функционисање бланко менице има, дакле, два односно три могућа сценарија. Први, уколико корисник не врати кредит, банка ће попунити менични образац у складу са уговором о кредиту и овлашћењем на попуњу недостајућих меничних састојака и износа своте невраћеног кредита, у том случају меничне обавезе. Друго, у случају да корисник врати

да је био савестан, односно да није знао да је тако попуњена. Делује да би правило било јасније и неспорније да је употребљен израз савесност која утиче на свест о могућности неваљане попуње или знање да је тако попуњена јер би тежиште таквог било управо на оном смислу који се имао у виду приликом стварања таквог правила. Истоветно наведеном изразу српског меничног закона је и правило у немачком меничном закону и поменутој Женевској меничној конвенцији (нем. „...es sei denn, daß er den Wechsel in bösem Glauben erworben hat oder ihm beim Erwerb eine grobe Fahrlässigkeit zur Last fällt“; енг. „... unless he has acquired the bill of exchange in bad faith or, in acquiring it, has been guilty of gross negligence“). Упор. ЗМ, чл. 16, ст. 2. и немачки Менични закон (нем. *Wechselgesetz*), art. 10, доступан на адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/wg/BJNR003990933.html>, 8. јануар 2024, и Женевски менични закон (енг. *Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes, Geneva, 7 June 1930*), par. 10.

кредит, банци престаје овлашћење на попуну и установљава се обавеза враћања потписаног меничног обрасца ревносном кориснику кредита. Трећи сценарио се односи на злоупотребу банчиног овлашћења када банка попуњава меничне састојке противно уговору о кредиту који обезбеђује таква исправа и прекорачењем својих овлашћења (Јанковец 1999, 695). То је случај када је корисник вратио један део кредита, а банка у меницу упише своту која одговара целини кредита или чак и већи износ, односно не упише износ на који је имала право које јој је дато прећутним овлашћењем потписника бланкета (Вићић 2014, 400–401). Тада долази до сукобљености основних меничних правила о њеној каузалности и апстрактности, односно релативности (лат. *inter partes*) и апсолутности (лат. *erga omnes*) а које јој, управо обезбеђују вредност трговачког папира у који правни систем има поверење дајући му одлику веродостојности.¹⁵

4. АПСТРАКТНОСТ И АЛЕАТОРНОСТ БЛАНКО МЕНИЦЕ

4.1. Апстрактност

Меница као приватна исправа представља врло строгу и формалну хартију од вредности која има својство веродостојне исправе, што јој омогућава, процедурално, знатно лакше остварење права која у себи садржи. Такво олакшано остварење права садржински потиче из меничне апстрактности јер је менично право, које је опредмеђено у новчаној чинидби, изузето из контекста предменичних односа (Gursky 2007, 32). Назначена сума и распоред односа и лица назначених и потписаних у меници имају своју самосталност јер се из саме исправе не може спознати историјски оквир и разлог њеног настанка (Jacobi 1954, 275–276). У крајњем исходу, могуће је само наслутити, препознати, али не и извесно утврдити предменично порекло односа изражених на самој меници потписима и назначењима.

Према томе, менично право је отпорно на утицаје из предменичне средине, односно правно изражено, на њега није могуће утицати приговорима који имају свој основ у неком предменичном односу, то јест у основном послу (Јанковец 1993, 640). Једино одступање од такве апстрактности, а то истовремено представља и меничну каузалност,

---

¹⁵ У сваком случају, предајом потписане бланко менице, као својеврсне неодређене и апстрактне гаранције, повећава се ризик њене злоупотребе (Bülow 2007, 294).

јесте случај односа између непосредних уговорника из основног посла (у предменичном односу) који су, у меничном нивоу односа, менични поверилац и дужник. Тада ће један према другоме моћи да улажу приговоре не само из менице (на шта указује њена апстрактност и апсолутност) већ и из њиховог међусобног, предменичног односа (на шта указује уско тумачена каузалност и релативност менице). Такође, несавесност имаоца менице ће за последицу имати каузалност, то јест релативизацију менице тиме што ће менични дужник моћи да му истиче приговоре из предменичних односа других меничних дужника.¹⁶

Имајући у виду какве обресе менице представља бланко меница, може се закључити да је у њој апстрактност правних односа још више изражена. С обзиром на то да су пропуштени скоро сви битни састојци, осим потписа издаваоца и меничне назнаке, чини се да таква, потписникова обавеза на меници има одлику не само апстрактности већ и неодређености. Додуше, у односу на држаоца такве исправе, то јест банку, даваоца кредита, постоји каузалност и релативност односа. Но, ако би давалац кредита као ималац такве менице несавесно располагао њоме и пренео је трећем савесном лицу, тада би се уместо ускраћивања дејства апстрактности, што је, како је приказано, очекивана последица, јавила супротна последица. Менична апстрактност би тада, несавесном попуном и располагањем бланко меницом, појачала додатну отуђеност изворног потписника меничног обрасца од обавезе коју је планирао, то јест имао у виду потписивањем таквог обрасца. Чак би се и менична неодређеност (својствена бланко меници и не толико опасна када се користи у складу са овлашћењем и сврхом) изразила у њеном најнежељенијем облику, на пример, уписивањем знатно више суме него што је износ кредита који је потписник добио на почетку уговором о кредиту од банке.

Таквом, могућом злоупотребом бланко менице и несавесном, али несанкционисаном употребом механизма апстрактности у меници ствара се прилична правна несигурност и неизвесност не само за потписника (но највише за њега) већ и за цео правни и финансијски систем. Делује да се у таквом случају сама несавесност попуне бланко менице, правно ојачана и заштићена апстрактношћу, преображава у својеврсну алеаторност у меничном праву.

¹⁶ *Објашњење:* Такво правило је у складу са негаторним дејством начела савесности и поштења према коме се ускраћује правно дејство правилима на која би, иначе, имао право савесни ималац менице. Дакле, управо је својом несавесношћу ималац менице учинио да престане дејство и уопште механизам меничне апстрактности.

4.2. Алеаторност

Као што је већ уочено, попуна бланко менице је неизвесна, односно зависна од испуњења чинидбе из основног посла. Конкретно, код уговора о потрошачком кредиту, зависи од тога да ли ће корисник кредита (потписник меничног обрасца) испунити своју обавезу на враћање кредита и у којој мери. Тако, ако је не испуни или не испуни у целини, давалац кредита ће попунити бланко меницу састојцима и свотом која одговара невраћеном кредиту.¹⁷ Међутим, могуће је да ималац бланко менице (давалац кредита) или пак неко треће лице на које меница буде пренета попуне меницу према свом нахођењу и даље је индосирају на савесно лице, тако да крајња последица буде опстанак такве, за изворног потписника бланко менице, непланирано велике (уопште другачије) обавезе.¹⁸

¹⁷ Управо таква ситуација одговара својеврсном осигураном случају (нем. *Sicherungsfall*) након чијег настанка се ствара банчино право на попуњу и остварење менице која је до тада служила као средство обезбеђења (нем. *Sicherungsmittel*) (Gursky 2007, 37).

¹⁸ *Објашњење*: У случају када је бланко меница тако злоупотребљена од даваоца кредита као овлашћеног лица на њену попуњу, она ће, како је уочено, опстати у дејству ако је изворни менични овлашћеник индосира на савесно лице (оно које није знало да је таква меница била раније бланко или које није знало да су њени састојци попуњени у супротности са споразумом и овлашћењем на попуњу) (Prenkert *et al.* 2021, 32–38). Чини се да таква појава личи на правни режим меморандума у трговинским односима, али и на својеврстан агенцијски проблем (Boucher 1950, 103).

Најпре, неовлашћено лице може употребом меморандума, као пословног папира са отиснутим подацима о привредном субјекту, и симулацијом потписа овлашћеног лица да произведе ваљане правне последице у правном саобраћају само ако је лице коме је меморандум упућен савесно (Јовановић, В. Радовић, М. Радовић 2021а, 90–91). Таквим правилом се жели заштитити поверење у правни саобраћај, али и санкционисати трговац за немарност у чувању свог пословног папира. Тачније, трговац се оптерећује ризиком злоупотребе меморандума. Ако се таква правна ситуација упореди са бланко меницом, онда је сличност очигледна нарочито у делу у коме се пружа правно дејство злоупотребљеној односно неовлашћеној попуњеној меници коју стекне савесно треће лице. Две основне вредносне потпоре, које постоје у режиму меморандума, постоје и код бланко менице. Прво, поверење у правни саобраћај и заштита треће савесне стране и, друго, додуше неоправдано, оптерећивање потписника обрасца на трпљење такве последице. Међутим, тамо где почињу разлози за оправданост оптерећивања ризиком имаоца меморандума престају да постоје разлози за такво оптерећивање потписника бланко менице. Меморандум је ствар трговачка, дакле лица која се баве трговином, док је меница, посебно у 20. веку, претала да буде искључиво ствар пословања трговца већ је добила и своју грађанскоправну примену (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 3–7). Управо када је користи потрошач као корисник кредита, она губи

Суштина правног режима бланко менице се састоји у томе да њен издавалац може да истакне приговоре из основног, предменичног посла само њеном првом имаоцу, а уједно и његовом саговорнику из

трговачку нарав и могућности које јој пружају механизми самосталности и апстрактности постају нежељени и неоправдани правни терет таквом потписнику, односно издаваоцу. Чини се да је решење у правилном тумачењу прописа о прекорачењу заступничких овлашћења тако што када се прекорачи овлашћење трговца-налогодавца штити правни саобраћај и такви послови опстају, док у случају грађанина-налогодавца такво прекорачење овлашћења не би смело да производи правна дејство, осим ако би га он накнадно одобрио (Јовановић, В. Радовић, М. Радовић 2021б, 159). Чини се да меница не би смела да буде изузетак у томе, без обзира на њену строгост и формалност које јој, као својеврсни реликти староримске стипулације, омогућавају самосталан, аутономан, режим и правни живот (Zimmermann 1990, 68–72). У супротном омогућавало би се и, додатно, правно оснаживало злоупотребавање права (Ђуровић 1995, 387).

С друге стране, чини се да банка, као давалац потрошачког кредита и као овлашћеник на попуно бланко менице, приликом злоупотребе права на попуно обрасца утиче на стварање својеврсног агенцијског проблема. Агенцијски проблем, као изворно компанијскоправна установа, постоји када дође до одступања од овлашћења која је заступани дао заступнику (агенту). С обзиром на различити ниво односа и врсте субјеката у питању, постоје у основи три компанијскоправна агенцијска проблема (управа – акционари, већински акционар – мањински акционар, компанија – остали носиоци интереса, па и друштво у ширем смислу) (Васиљевић 2009, 5–8). Међутим, основа и механизам агенцијског проблема могу да постоје и у другим правним оквирима попут менице, односно бланко менице. У том смислу, чини се да ималац бланко менице (банка-давалац кредита) ствара агенцијски проблем када одступи од датог јој овлашћења на њену попуно. У том смислу, ако би се таква банчина радња схватила као створени агенцијски проблем, било би целисходно приступити његовом решавању, тачније његовом спречавању тзв. стратегијом овлашћења (Васиљевић 2009, 10–11). У меничном, правном, оквиру то би могло да буде ускраћивање могућности да се меница као целина, деловањем меничне апстрактности пренесе неадекватно попуњена на треће савесно лице. Чини се да би најделотворније било уношење тзв. ректа клаузуле у бланко меницу тако што би се у обрасцу додала речца „не“ испред одреднице „по нарадби“, чиме би се сваки индосамент који би банка као изворни ималац бланко менице учинила сматрао грађанскоправном цесијом (Вићић 2014, 402–404). На тај начин би се потписнику бланко менице омогућило да сваком даљем меничном стицаоцу (ма како би савестан) истиче приговоре које има према банци (па и оне из основног посла са њом).

Најзад, иако поистовећивање злоупотребе права на попуно са агенцијским проблемом има логичног основа, ипак се, уже правно посматрано, то не може тако правно одредити. Банка као ималац менице је у случају невраћања кредита, истина, попуњава са овлашћењем и у складу са основним послом, али то чини у сопственом интересу, а не у интересу даваоца овлашћења што је, по себи, нужно за агенцијски, заступнички, посао (Kelly *et al.* 2011, 100, 107). На тај начин се таква појава удаљава од концепта агенцијског проблема, иако са њим има знатну изражајну сличност.

основног посла (банци даваоцу кредита), али не и потоњим савесним стицаоцима (индосатарима) менице. Због тога је потписник меничног обрасца у неодређеном и неизвесном положају јер у тренутку потписивања није извесно хоће ли и како ће менични образац бити попуњен. Отуда се може наслутити да бланко меница има правну особину алеаторности. Са њом је, међутим, веома повезана, па и поистовећена условност попуње бланко менице. Алеаторност и условност у себи носе неизвесност остварења, испуњења неког посла, јер им је у основи будућа неизвесна околност (Van Niekerk 1998, 94–97). Таква околност је за меничног потписника својеврстан ризик који се састоји у томе хоће ли се или неће попуњити бланко меница и, још неодређеније, како ће се попуњити. Алеаторношћу се сматра неизвесност испуњења посла која зависи од будуће неизвесне околности која не зависи непосредно и одлучујуће од уговорних страна.

С друге стране, услов у уговору значи околност која најчешће зависи од воље уговорних страна. Имајући то у виду, делује да је правна нарав бланко менице ближа њеном условном, а не алеаторном одређењу јер се алеаторност, по правилу, одређује као околност која је ван контроле странака. То се посебно уочава у редовном начину попуње бланко менице, када се она попуњава у складу са правним послом који јој је у основи (али, и у каузи).¹⁹ У таквом случају, менични услов се може одредити као потестативни јер његово испуњење зависи искључиво од воље страна у питању (Стојановић, Антић 2004, 342). У складу са тиме, попуња менице зависи искључиво од воље њеног изворног потписника (корисника потрошачког кредита) у смислу хоће ли вратити позајмљени износ, али и од воље банке, као имаоца менице (даваоца кредита), у смислу хоће ли попуњити меницу ако му њен потписник не врати кредит о доспелости. Најзад, попуња бланко менице може да не зависи само од воље поменутих страна у питању већ и од воље трећих када се нађе у њиховој државини, када се услед дејства начела савесности има сматрати пуноважном иако није попуњена у складу са овлашћењем које је њен потписник дао. Тада се чини да је више одређује каузални услов јер њена попуња не зависи од воље изворних страна у питању већ од воље трећих лица. Међутим, то је само привид јер је и треће лице које доцније попуњава меницу заправо страна у меници, са тежњом да извуче одређено право из ње. Због тога, и када бланко меницу попуњава треће лице (а не банка као давалац кредита и изворни овлашћеник на

¹⁹ Такав услов се може одредити и као изричит јер је уочљив у основном послу који претходи меници и који представља својеврстан нацрт попуње такве менице (Corbin 1918, 743–744)

попуњу), опет се остварење меничног права своди на вољу онога кога се то право и тиче (трећег лица), па се не може сматрати да је такав услов каузалан већ само потестативан. Имајући то у виду, може се закључити да је у основи остварења бланко менице потестативан услов. Међутим, сама неодређеност услова бланко менице указује на то да се као такав у појединим ситуацијама преображава у алеаторност тако што, ипак, остаје неизвесно када ће, ко и како попунити бланко меницу, којој се и тако попуњеној даје правна снага (Curbin 1918, 754). Због тога се може закључити да је природа бланко менице условна само уколико се она попуњава у складу са основним послом, а да свака другачија попуна утиче на удаљавање од условне природе и приближавање алеаторној природи.

5. НЕДОСТАТНОСТИ БЛАНКО МЕНИЦЕ КАО СРЕДСТВА ОБЕЗБЕЂЕЊА

5.1. Недостатност из банчиног угла

Када се бланко меница посматра као средство обезбеђења које банци треба да пружи сигурност наплате, тачније враћања кредитне суме, онда се долази до закључка да бланко меница уопште и није средство обезбеђења каквим се сматра. Прво, менични потписник, то јест дужник јесте банчин клијент, односно корисник кредита, те се иза улоге дужника те две, формално различите облигације налази исто лице. Управо такав идентитет лица показује да банка, заправо, није обезбеђена бланко меницом јер ако дужник кроз правни основ основног посла не врати дуговани кредитни износ, велика је вероватноћа да неће исплатити ни менични износ, по другом основу. Једино што банка као менични корисник добија јесте процедурална олакшаност и убрзаност наплате у скраћеном извршном поступку, што се састоји најчешће у блокади текућег (или било ког банкарског) рачуна тог дужника (Николић 2020, 281 и даље). Међутим, ако он нема новчаних средстава на рачуну или пак имовине уопште, онда се за банку обесмишљава обезбеђујуће својство такве бланко менице. Банка, додуше, има могућност да таквом меницом располаже на начин да је есконтује или „утржиши, уновчи“ на било који други начин, кроз радњу њеног преноса (индосамента, пре свега), но тиме улази у ризик да постане несавесна јер би, знајући за имовинско стање дужника, практично намерно оштетила новог меничног стицаоца (Таталовић 1987, 24–25).

Друго, банка би имала употребну вредност менице као средства обезбеђења само када би се уз потписника (трасанта / акцептанта) на меници нашло и још неколико лица у регресном меничном (дужничком) својству. То је у прошлости била скоро редовна банкарска пракса када се кориснику кредита као услов за његово давање тражила меница обезбеђена потписима још два жиранта.²⁰ Управо, меница представља средство обезбеђења само када у себи садржи и друге дужнике (авалисте, интервенијенте, индосанте) који ће исплатити меницу ако је не исплати главни менични дужник. То значи да је меница лично средство обезбеђења јер се њен дуг обезбеђује обавезама лица, те што је више таквих лица у меници, већи је потенцијал менице као средства обезбеђења.²¹ Бланко меница, утолико пре, није средство обезбеђења јер нема капацитет за то, односно недостају јој друга лица која би стајала као могући дужници иза меничног дуга. У бланко меници се исто лице појављује у два својства / положаја – као дужник из основног посла (уговора о потрошачком кредиту) и као менични дужник. Банка у таквој ситуацији има једно лице као дужника по два различита основа – једном из конкретног, основног правног посла, а другом из апстрактног меничног посла (Јанковец 1993, 639–640).

Због тога се не може говорити о томе да је банка путем бланко менице обезбеђена јер ако се бланко меница схвати као лично средство обезбеђења, што она увек и јесте, онда се долази до закључка да исто лице истом, својом, имовином обезбеђује исплату свог, ранијег, дуга по истом основу. То је својеврсна таутологија јер се испуњење једног банчиног потраживања према клијенту обезбеђује стварањем новог банчиног потраживања према том истом клијенту. Обрнуто, клијент

---

²⁰ *Објашњење:* Да би се банка потпуно обезбедила, у таквој ситуацији је тражила да се меницом створи привид одређених меничних радњи како се та два жиранта не би испољила као менични авалисти, а у том случају би имали истоветан положај као корисник кредита (односно и његове приговоре би могли да истакну). Због тога се стварао привид одређених меничних радњи попут издавања или индосирања менице, што би за правни резултат имало да жиранти формално буду представљени на меници као трасант или индосанти, а не као авалисти. Такав, „сакривени“ авал има повољан учинак за банку као меничног корисника јер тада добија чисте, нове, оригинарне дужнике, попут трасанта и индосаната, а не деривираних попут авалисте који имају положај свог хонората, односно лица за чије испуњење обавезе су јемчили (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 89–90). У крајњем случају, то би значило да сакривени авалисти не би могли да истичу приговоре корисника кредита према банци, док би класични авалиста то могао.

²¹ То значи да имаца менице не стиче стварно право на имовини меничног дужника, па чак ни на новчаним средствима са његовог рачуна који су изворно намењени за менично покриће (Aigler 1924, 859).

се појављује као дужник према банци по два различита основа, с том разликом што се у другом, меничном дугу, појављује као својеврстан јемац саме себи за испуњење дуга из основног посла потрошачког кредита. Будући да таква меница не пружа банци ниједну предност у намирењу потраживања осим прости процедуралне (у смислу олакшане и убрзане наплате према клијенту), јасно је да када клијент нема имовине (па зато не враћа дуг из основног посла), банци поверилачко својство по бланко меници ништа суштински неће значити. Тада неће постојати имовина спрам које би се меница могла намирити, односно неће постојати простор (имовински) за маневар, покрет (менични).

5.2. Недостатност из угла корисника кредита

Уско правно посматрано, функционисање бланко менице може деловати врло неодређено и несигурно јер банка као овлашћени попунилац недостајућих састојака може према свом нахођењу да попуни менично писмено и тако оптерети његовог потписника обавезом коју у тренутку потписивања меничног празног обрасца није желео. Корисник кредита и уједно потписник меничног (бланко) обрасца се таквом меницом унапред обавезује да ће исплатити менични дуг било у својству трасанта (издаваоца) у случају да бланко меница буде изражена, доцније, као сопствена, било у својству акцептанта ако би она била изражена као трасирана. Углавном, једини изван састојак такве менице је обавеза њеног потписника. Остали састојци се, како је већ уочено, попуњавају у складу са одредбама основног посла.

Међутим, уважавајући деловање апстрактности у меници у садејству са савесношћу доцнијих стицалаца, могуће је да се воља изворног потписника отргне од његове, изворне, намере да буде менично обавезан само на онај новчани износ који не врати на основу основног, кредитног, посла.²² То је и основни недостатак и бојазан таквог лица јер је могуће да банка, као тренутни ималац таквог потписаног обрасца или неко друго лице на које она меницу пренесе, једноставно попуни остале битне састојке и суму на другачији начин од договореног, односно од оног на који је банка изворно овлашћена од „издаваоца“ бланко менице. Када би тако, супротно споразуму, попуњену меницу

---

²² У више наврата спомињана савесност доцнијег стицаоца (бланко) менице састоји се у његовом незнању о томе да је менични образац попуњен супротно, уопште, другачије од основног посла чије испуњење обезбеђује (Prenkert *et al.* 2021, 32–12).

стекло савесно треће лице, онда би оно стекло, сходно меничној апстрактности, оригинално, изворно, менично право на које не утичу ранији односи, а пре свега однос основног посла који је требало да буде основа за будућу садржину такве, бланко менице (Krepold, Fischbeck 2009, 168–169).²³ Таква врста неизвесности за потписника бланко менице указује на својеврсну алеаторност јер је могуће да више различитих сценарија попуне добије правну важност без обзира на изворну вољу издаваоца такве менице. Да би се таква алеаторност, тачније правно дејство, избегла могуће је „издаваоца“ бланко менице заштитити самом меницом, то јест одредбом са меничноправним дејством. Уношење тзв. ректа клаузуле у менични образац произвело би правну последицу да меница не може да се отргне у доцнијем промету од основног, кредитног посла (Вићић 2014, 402–404). Само дејство ректа клаузуле се састоји у томе да се меница преображава од законски претпостављене хартије по наредби у хартију на име (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 81–82). То даље значи да ће менични потписник (корисник кредита) моћи да истиче сваком даљем имаоцу менице све приговоре које је могао да употреби према изворном, првом имаоцу менице, односно чије је име имао у виду приликом издавања.

²³ Код класичне, трасиране менице, пренос индосаментом повлачи за собом последице деривативног и оригиналног начина стицања у исто време. У погледу форме, меница се индосаментом преноси деривативно јер је није могуће тако пренети ако претходник, индосант, није био формално, тачније физички представљен на самој меници као поверилац. С друге стране, када се меница пренесе на индосатара, то не значи да је он стекао потпуно иста права као његов претходник, индосант. Могуће је, чак, да стекне и више права ако се испостави да је индосантов основ имања менице био неваљан или пак да је њему могло да се истакне више приговора него доцнијем стицаоцу – индосатару. У том смислу, менични стицалац је добио изворно менично право, односно стекао ју је оригинарно (Јовановић, В. Радовић, М. Радовић 2021, 620). То значи да се право *на* меницу (као својеврсно стварно право) преноси деривативним путем јер је нужно да је такво исто, у траженој форми, имао претходник, а да се право *из* менице (као својеврсно облигационо право) стиче оригинарним путем јер се, сходно апстрактности, инкорпорираниости, непосредности, самосталности и савесности меничној, ствара привид изворног, новог имаоца меничног права. Када се има у виду бланко меница, јасно је да је она у свом постанку хартија на доносиоца па је проста предаја довољна за пренос права на њој. С друге стране, пошто у њој нису испуњени битни састојци, али ни менични износ, јасно је да их доцнији стицалац може попунити по нахођењу и пренети неком трећем лицу које ће бити савесно и тако је, својом савесношћу, стерилисати, правно оснажити и ослободити могућих приговора њене неприкладне попуне. Постоје, додуше, опречна мишљења о режиму преноса бланко менице у смислу да ли се она преноси као таква без споразума о попуни везаног за њу или се преноси уједно и истовремено са споразумом о попуни (Таталовић 1987, 24–27).

То је свакако банка од које је добио потрошачки кредит, а којој би по том послу, али и другим међусобним пословима са банком, могао да истиче, евентуално, приговоре. Но, такав правни учинак би могао да се створи само ако би се приликом потписивања и предаје меничног обрасца уписало банчино име, како би се меничноправни однос везао за правни положај банке као првог меничног повериоца – ремитента. У супротном, ако се приликом „издавања“ бланко менице не би уписало име ремитента, односно банке даваоца кредита, постојала би могућност да банка пренесе меницу простом предајом на неко треће лице које би, у крајњем исходу, уписало своје име, чиме би се учинак ректа клаузуле у целини обесмислио. У таквом, нежељеном сценарију, потписник би могао доцнијим имаоцима да истиче само оне личне приговоре које има према уписаном ремитенту, а не и према банци са којом је у основном послу јер њеног имена на таквој меници уопште и нема.

6. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду да меница, а нарочито бланко меница у широј правничкој, али и лаичкој јавности представља скоро неизоставан инструмент, средство обезбеђења разних послова, а најчешће уговора о (потрошачком) кредиту, чинило се да је нужно дубље размотрити правни режим такве менице. Дошло се до закључка да бланко меница није делотворно средство обезбеђења потрошачког кредита, иако својим појавним обликом и начином употребе ствара привид да јесте. Привид се састоји у томе што предаја потписаног меничног бланкета (обрасца) од корисника кредита ствара могућност банци, као даваоцу кредита, да попуни такав образац сходно основном кредитном послу. Она би требало то да учини тако што би уписала менични износ који одговара невраћеној суми са каматама и тако попуњену, са одликом веродостојности, употребила извршењем према њеном потписнику, то јест кориснику кредита. Међутим, истина је да, када се тако меница попуни, банка не стиче додатно обезбеђење ни стварне, а ни личне природе, јер је менични дужник у исто време и дужник из основног, кредитног, посла. То има за реалну последицу да банка спрам себе има једно лице које је дужник по два основа, тачније једно лице, са једном, својом, имовином, које је према њој дужно по два основа. При томе, то исто лице потписаном бланко меницом својеврсно јемчи за испуњење своје обавезе из основног, кредитног, посла. Речју, постаје јемац саме себи. Једино ново право које банка стиче на основу бланко менице састоји се у процедуралној брзини остваривања

менице у скраћеном извршном поступку. Међутим, такво право остаје огољено и нефункционално ако менични, односно кредитни дужник нема имовине из које би исплатио кредит, односно меницу. Употреба менице у скраћеном извршном поступку има смисла само ако менични дужник има неки други рачун код те или друге банке па да се на тај начин, блокадом располагања средствима са тог рачуна, банка намири. Но, то је мало вероватно. Реално, животно посматрано, нема разлога да корисник кредита не врати тај кредит ако има новца на рачуну, а при томе је свестан да ће банка у случају невраћања кредита „активирати“ меницу према њему и наплатити се промптно у скраћеном извршном поступку. Уз то би га додатно оптеретила и трошковима извршења, али и веће уговорне, казнене камате.

С друге стране, банка као ималац потписаног меничног обрасца може „трговати“ на начин да га као таквог или попуњеног пренесе на неко треће лице. У случају да „осети“ да корисник кредита у перспективи неће имати новца, банка би могла да попуни меницу било у складу са основним послом било другачије од основног посла и да је такву пренесе на неко треће савесно лице. Тада би таква меница збиља представљала средство обезбеђења банке за „пласирани“ потрошачки кредит, али би банка дошла у ризик злоупотребе права или пак кривотворења воље потписника меничног бланкета. Оба случаја су правно неприхватљива. У првом случају, банка има право да попуни меницу у складу са овлашћењем о попуни, али би преносом такве менице довела у заблуду треће савесно лице да ће је издавалац исплатити у потпуности, што би се свело на то да оно може да је наплати само од банке у регресном поступку. Међутим, ако би банка пренела на треће лице саму бланко меницу (заједно са овлашћењем на попуни), онда би заиста злоупотребила своје право. Треће савесно лице би на основу бланко менице стекло само издаваоца (корисника кредита) као дужника, а не и банку која би таквом бланко меницом располагала као хартијом на доносиоца и сходно томе не би се појавила као индосант према трећем лицу. Банка би се тако непоштено послужила својим правом, на уштрб, пре свега, трећег савесног имаоца менице, јер би он у крајњем исходу имао за дужника само издаваоца бланко менице. За њега је банка већ знала да неће бити у стању да врати основни дуг, односно кредит, па је, свесна неупотребљивости менице према њему (јер нема имовине), проследила меницу трећем лицу од кога је највероватније добила новчану протичинидбу.

У другом случају, када банка кривотвори бланко меницу, односно вољу њеног потписника, то чини највише на штету њеног потписника, односно корисника кредита, а у своју корист и у корист трећег савесног

имаоца менице. У том случају, да би избегла приговор непопуне менице у складу са овлашћењем за попуњу, банка такву другачије попуњену меницу преноси на треће савесно лице које, сходно апстрактности, самосталности и инкорпорираности меничној, стиче оно право које је у њој представљено на самој хартији. Међутим, чак ни тада тако кривотворена меница неће представљати средство обезбеђења ако њен потписник нема имовине из које би она могла да се наплати.

Јасно је, дакле, да меница нема „обезбеђујући“ потенцијал ако се на њој и у основном послу само једно лице појављује као дужник – прво у улози корисника кредита, а друго као трасант / издавалац или, евентуално акцептант. Због тога се закључује да (бланко) меница као таква није средство обезбеђења потрошачког кредита већ је то само ако обухвати и друга лица као дужнике који ће различитим меничним улогама „јемчити“ меничном испуњењу, а уједно и испуњењу обавезе из основног посла чије испуњење тада заиста и обезбеђује.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Aigler, Ralph W. 7/1924–1925. Rights of Holder of Bill of Exchange Against Drawee. *Harvard Law Review*: 857–886.
- [2] Allcock, Bob. 1/1982. Documents Signed in Blank. *Modern Law Review*: 18–33.
- [3] Assies, Paul H. 2002. *Anwalts-Taschenbuch – Bankrecht*. Köln: OVS.
- [4] Boucher, Mervyn J. 3/1950. Negotiable Instrument – Promissory Note – Signature in Blank. *University of British Columbia Legal Notes*: 103–106.
- [5] Brown, Sarah. 2019. *The Regulation of Consumer Credit – A Transatlantic Analysis*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- [6] Bülow, Peter. 2007. *Recht der Kreditsicherheiten, Sachen und Rechte, Personen*. 7. neu und bearbeitete und erweiterte Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag.
- [7] Cranston, Ross, Emiliós Avgouleas, Kristin van Zwieten, Christopher Hare, Theodor van Sante. 2017. *Principles of Banking Law*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press.
- [8] Curbin, Arthur L. 8/1918–1919. Conditions in the Law of Contracts. *Yale Law Journal*: 739–768.
- [9] Elinger, E. P, E. Lomnicka, C. V. M. Hare. 2011. *Ellinger's Modern Banking Law*. 5th edition. New York: Oxford University Press.

- [10] Gursky, Karl-Heinz. 2007. *Wertpapierrecht*. 3. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag.
- [11] Jacobi, Ernst. 1954. *Wechsel- und Scheckrecht – unter Berücksichtigung des ausländischen Rechts*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- [12] Kreppold, Hans-Michael, Sandra Fischbeck. 2009. *Bankrecht*. München: Verlag Vahlen.
- [13] Kelly, David, Ruth Hayward, Ruby Hammer, John Hendy. 2011. *Business Law*. 6th edition. New York: Routledge.
- [14] Petrić, Silvija. 4/2006. Ugovor o potrošačkom kreditu. *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*: 539–566.
- [15] Prektert, Jamie Darin, James A. Barnes, Joshua E. Perry, Todd Haugf, Abbey R. Stemler. 2021. *Business Law*. 18th edition. New York: McGraw Hill Education.
- [16] Rüdiger, Eberhard. 18/1934. Der Blankowechsel im neuen Wechselgesetz. *Juristische Rundschau*: 181–184.
- [17] Uzelac, Alan, Ivana Zeljko. 2022. Poslodavac kao tijelo ovrhe? O institutu na zalasku. *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i uporedna pravnoteorijska i praktina dostignuća*, urednik Dinka Šago et al. Split.
- [18] Van Niekerk, J. P. 1998. *The Development of the Principles of Insurance Law in the Netherlands from 1500–1800*. Volume I. Cape Town: Juta & Co. Ltd.
- [19] Zimmermann, Reinhard. 1990. *The Law of Obligations*. New York: Oxford University Press.
- [20] Бартош Милан, Зоран Антонијевић, Владимир Јовановић. 1974. *Менично и чековно право*. Београд: Привредни преглед,
- [21] Благојевић, Борислав Т. 2013. *Уговори по пристанку*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [22] Васиљевић, Мирко. 1/2009. Корпоративно управљање и агенцијски проблеми – I део. *Анали Правног факултета Универзитета у Београду* 57: 5–24.
- [23] Васиљевић, Мирко. 2012. *Трговинско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [24] Вићић, Марија. 7–9/2014. Бланко меница као средство обезбеђења потрошачког кредита. *Право и привреда*: 391–407.

- [25] Ђуровић, Љиљана. 10/1995. Злоупотреба права у уговорним односима. *Правни живот*: 385–404.
- [26] Јанковец, Ивица. 5–6/1993. Значај апстрактног карактера менично-правног посла када се меница користи као средство обезбеђења потраживања. *Правни живот*: 639–651.
- [27] Јанковец, Ивица. 1999. *Привредно право*. Београд: Службени гласник СРЈ.
- [28] Јанковић, Светислав. 11/2018. Да ли су сви класични чекови у Србији, заправо, цертифицирани? *Правни живот*: 51–65.
- [29] Јовановић, Владимир. 3/1958. Приговори код исплате менице. *Анали Правног факултета Универзитета у Београду*: 340–344.
- [30] Јовановић Небојша, Вук Радовић, Мирјана Радовић. 2021а. *Трговинско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [31] Јовановић, Небојша, Вук Радовић, Мирјана Радовић. 2021б. *Компанијско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [32] Марић, Снежана. *Меница у стечају*. 1–10. https://www.alsu.gov.rs/bar/upload/documents/seminari/novembar2016/Snezana_Maric_rad.pdf, последњи приступ 27. јануара 2024.
- [33] Николић, Младен. 2/2020. Скраћени извршни поступак. *Право и привреда*: 279–296.
- [34] Радовић, Мирјана. 1/2016. Оповозив чека. *Анали Правног факултета у Београду* 64: 175–195.
- [35] Стојановић, Драгољуб Д, Оливер Б. Антић. 2004. *Увод у грађанско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [36] Таталовић, Михајило. 1987. *Бланко меница*. Семинарски рад. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [37] Хибер, Драгор, Милош Живковић. 2015. *Обезбеђење и учершћење потраживања*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Svetislav JANKOVIĆ, PhD

Associate professor at University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

BLANK PROMISSORY NOTE AS A SECURITY INSTRUMENT FOR CONSUMER CREDIT

Summary

The paper considers the sense of using the blank promissory note as a means of securing of consumer loan, while also questioning its purpose as means of security. The initial hypothesis is the legal absurdity of the same person being a debtor under the two different legal basis – promissory note and consumer loan. The same person is the guarantor for themselves – by signing the blank note they guarantee the performance of the consumer loan contract.

That arrangement seems tautological having in mind that the same person, through two legal basis but with the same property, guarantees the performance of the underlying contract manifested in a consumer loan. This is the core proof of the absurdity of using the blank promissory note as collateral security.

Key words: *Promissory note signed in blank. – Consumer loan. – Abstractness. – Aleatority.*

Article history:

Received: 14. 2. 2024.

Accepted: 20. 5. 2024.